

**Ilmiy amaliy
jurnal
№ 4 (6)
2026**

**YANGI
O'ZBEKISTON
IQTISODIYOTI**

“YANGI O‘ZBEKISTON IQTISODIYOTI” *jurnali* 4-son 2026 yil

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY TA’LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI**

**MIRZO ULUG‘BEK NOMIDAGI
O‘ZBEKISTON MILLIY UNIVERSITETI**

YANGI O‘ZBEKISTON IQTISODIYOTI

4

ISBN 978-9943-5256-3-4

Toshkent – 2026

MUNDARIJA

Юлдашев Ш.Г. Конвергенция и поляризация развитых и развивающихся стран в эпоху развития искусственного интеллекта.....	8
Mamatov B.S. Foreign investment is an important factor of economic growth.....	15
Raximova K.N. Raqamli iqtisodiyot sharoitida telekommunikatsiya kompaniyasining rivojlanish tendensiyasi.....	22
Karimov Sh.X. Turizmni barqaror rivojlantirishda hududiy boshqaruv omillarining ahamiyati.....	26
Raximov D.Sh. To‘qimachilik sanoatida diversifikatsiya darajasi va iqtisodiy samaradorlik ko‘rsatkichlari tahlili.....	30
Rashidova K. Asalarichilik mahsulotlari bozorida marketing faoliyati samaradorligini oshirish.....	32
Хакимов Д.Р. Процессы, возможности и ограничения экономической интеграции между Республикой Узбекистан и Китайской Народной Республикой.....	37
Olimjanova Sh.O., Eshonqulov I.N. O‘zbekistonda agrar munosabatlarni takomillashtirishda resurs tejankor texnologiyalarni joriy etish masalalari.....	42
Valikulov Sh.Z. O‘zbekistonda neft-gaz sanoatiga investitsiyalarni jalb qilishning institutsional muammolari va yechimlari.....	48
Ganieva L.S. Bojxona xizmatlari samaradorligini oshirishning nazariy asoslari.....	52
Axrorova N.U. Turizm xizmatlaridan tajriba iqtisodiyotiga o‘tish: evolyutsion tahlil.....	56
Kamilova A.N. Sanoat ishlab chiqarish korxonasida mehnatni normalashtirish menejmentini tashkil etish va takomillashtirish yo‘llari.....	61
Umurzakova Z.S. Sanoat korxonalarida ishlab chiqarish quvvatlaridan foydalanishni takomillashtirish chora-tadbirlari.....	66
Abdiyeva D.K. Priority directions for improving the national logistics policy in Uzbekistan.....	69
Xalimova N.J. Kreativ turizm: nazariy asoslar va ta’riflar qiyosiy tahlili.....	74
Maxramova N.Y. Strategik menejmentda qadriyatlar zanjiri: raqobatbardoshlikni oshirishning konseptual asoslari.....	78
Zaxirova G., Shavkatova N.O’. O‘zbekistonda turizmni rivojlantirish masalalari.....	82
Maxmudov H., Muxtarova G., Maxmudov H. Ekologik muommolar va ularning mamlakat iqtisodiyotga ta’siri.....	86
Umurzakova M.N., Gulahmadov Sh.A. Davlat ichki va tashqi qarzlarning ijobiy va salbiy jihatlari tahlili.....	89
Xasanov I.M. O‘zbekistonda mulkchilik munosabatlarning transformatsiyasi: tadbirkorlikni rivojlantirish omili sifatida.....	94
Abdullayev M.G’. Personalni boshqarish tizimining ilmiy-nazariy asoslari va uning korxona samaradorligiga ta’siri.....	101
Адилов Б.Б., Абдуллаева М.К. Ўзбекистонда саноат корхоналарини ривожлантириш, тенденциялари.....	105
Абдуғаниев Ё.Ж. Яшил иқтисодиёт - барқарор ривожланиш мақсадларининг янги парадигмаси сифатида.....	112
Xusanboyeva T.M. Talabalarning iqtisodiy tafakkurini shakllantirishda to‘garaklarning o‘rni va ahamiyati.....	116
Xashimova S.N. O‘zbekiston milliy yashil taksonomiyasi mohiyati va ahamiyati.....	120
Mitillayev I.T. Tijorat banklarida kredit risklarini baholashda zamonaviy scoring modellari va ularning samaradorligini oshirish yo‘llari.....	124
Бобоқулова М.Ғ. Инвестиция муҳити ва Ўзбекистондаги инвестиция жараёнларининг динамикаси.....	127
Bekberganova M.R. “O‘zbekistonda sug‘urta kompaniyalari tushumlarining ekonometrik tahlili”.....	134
Рахимова М.Ш. Модернизация системы социальной защиты.....	138
Oqboyev A.R. Tadbirkorlik subyektlari eksport salohiyatini xalqaro standartlar asosida oshirish yo‘llari....	142
Djumanova R.F. Aholi turmush sifatini baholashning metodologik yondoshuvlari.....	147
Mamatov B.S., Umurzakova M.N. Davlat tibbiy sug‘urta tizimida bepul xizmatlar, reimbursasiya va foydalanish shartlari.....	154
Ешимбетов У.Х. Қишлоқ хўжалигини ҳудудий ташкил этиш ва иқтисослаштиришнинг илмий асослари.....	158
Xodjaeva F.K. Sanoat ishlab chiqarishini tartibga solishning iqtisodiy mexanizmlarini takomillashtirish....	167
Yusupova M. Hududlarda ayollar va yoshlar tadbirkorligini rivojlantirishda institutsional qo‘llab-quvvatlash tizimini takomillashtirish.....	171
Abduxalilov B.Z. O‘zbekistonda IT provayderlar xizmatlari raqobatbardoshligini oshirish: huquqiy va institutsional asoslar.....	175
Abdisamatov A.A. Tadbirkorlik faoliyatini rivojlantirishning nazariy asoslari.....	178

“YANGI O‘ZBEKISTON IQTISODIYOTI” *jurnali* 4-son 2026 yil

Abdusalomov I.J. Korxonalarda chiqindilarni boshqarish tizimini takomillashtirish va uning moliyaviy natijalarga ta'siri.....	182
Amirov L.F., Sokhibjonova S.S. Directions for increasing agricultural product exports in the context of a green economy.....	185
Boltaxo'jayeva I.O'. Ways to improve the enterprise management system based on modern management models.....	191
Dehqonov U.M., Sativaldiyeva G. Korxonalarda bo'nak to'lovlari hisobining moliyaviy hisobotga ta'siri va ularni optimallashtirish bo'yicha tahliliy yondashuvlar.....	195
Isoqova M.A. O'zbekistonda yashil energiyadan foydalangan holda kichik biznesni rivojlantirishning institutsional va moliyaviy mexanizmlari.....	199
Mamadaliyev B., Teshaboyev J. Korxonalarda mehnatga haq to'lash hisobini avtomatlashtirish va audit samaradorligini oshirish yo'llari.....	202
Poziljonov M., Teshaboyev X. Davlat muassasalarida asosiy vositalarning hisobini takomillashtirish va ulardan foydalanish samaradorligini oshirish.....	206
Rustamova F.A. Qishloq hududlarida kichik biznes va xususiy tadbirkorlik faoliyatining iqtisodiy samaradorligini oshirishda innovatsion yondashuvlarning roli.....	209
Tursunboyev Q.O. Transport xizmatlari ko'rsatish sohasida kichik tadbirkorlik faoliyatini rivojlantirishning xorijiy tajribalari.....	213
Umarov T.S. Hududlarda qurilish korxonalarini faoliyatini samarali tashkil etishni ekonometrik modellash va prognozlash.....	216
Xo'jaliyev A.O., Avilov N. Moliyaviy natijalar hisobi va auditda raqamli texnologiyalardan foydalanish samaradorligi.....	220
Xomidov T.T., Arziboyeva R.S. Bank aktivlarining tarkibi va ularni boshqarish omillari.....	223
Xusainov M. Sanoat korxonalarida mahsulot tannaxsini kalkulyatsiya qilish tizimini takomillashtirishning metodologik asoslari va audit mexanizmlarini rivojlantirish.....	227
Begaliyeva M.A., Egamshukurova N.R. Jahon savdo tizimi va milliy iqtisodiyot uchun uning ahamiyati..	231
Gulimboyev S.I. Korxonalarda moliyaviy resurslar taqsimotining zamonaviy usullari.....	235
Ibodov J.Q. Moliyaviy tizimning xizmatlar sohalari va bo'g'inlari.....	239
Jumabayeva K.B. Xalqaro pensiya tizimi modellari va ularning mintaqaviy tamoyillari.....	243
Khusanova Z.R., Yo'ldasheva Z.U. Global trends in the development of international tourism services....	249
Sadullayev M.D. Sanoat korxonalari innovatsion faoliyatini boshqarish.....	252
Tilabov N.T. Davlat qarz siyosatini samarali boshqarish strategiyasini takomillashtirish.....	256
Toshtemirov Y.N. O'zbekistonda logistik faoliyatni rivojlantirishning hozirgi darajasi.....	264
Toshtemirova Z.M. Mahalla institutining iqtisodiy integratsiya jarayonlaridagi strategik ahamiyati.....	268
Uralov E.O. Surxondaryo viloyati xududida sanoatni shakllanishi va rivojlanishi.....	273
Xursanova F.Sh. Budjetlararo munosabatlarning iqtisodiy mazmuni.....	278
Yuldasheva G.A. Investitsion qarorlarni kabul qilishda moliyaviy tahlilning ahamiyati va roli	282
Абдуллаева Р. Тadbirkorlikning zamonaviy kuryentlari.....	287
Юлдашев А. Фаргона вилояти маҳаллаларида инвестиция фаоллигини оширишнинг институционал асослари	292
Abdumalikova Z., Razakova B.S. O'zbekiston sug'urta bozorini moliyaviy texnologiyalar (insurtech) asosida rivojlantirish: imkoniyatlar va yo'nalishlar.....	294
Azimov B.F. Milliy innovatsion tizimni boshqarishda tashkiliy-institutsional va moliyaviy-iqtisodiy mexanizmlarning roli.....	300
Begaliyeva M.A. Raqamli iqtisodiyot sharoitida oliy ta'lim tizimida sifat menejmentini samarali joriy etishning ahamiyati.....	304
Dawletmuratov A.M. Xizmatlar bozorini rivojlantirish orqali bandlikni oshirish va daromadlarni ko'paytirish mexanizmlari.....	308
Karimova L.S., Jabborov A.A. O'zbekistonda raqamli iqtisodiyot: holati, muammolar va rivojlanish istiqbollari.....	313
Maxmudov F.U. Oliy ta'lim muassasalarida moslashuvchan marketing strategiyalarini ishlab chiqish mexanizmlari.....	319
Navruz-zoda L.B. Kichik biznes subyektlarining kadrlar salohiyati va bilim infratuzilmasiga bo'lgan talablari: Buxoro viloyati misolida.....	323
Nishonboyev D.E., Abdumalikov S.T. Chorvachilik tarmog'ini innovatsion boshqaruv asosida rivojlantirish istiqbollari.....	327

Nurmirezayeva N.R. Valyuta kursi o‘zgarishining eksport-importga ta’siri: O‘zbekiston misolida amaliy baholash.....	331
Rahimov A.M. Hududiy iqtisodiyotni rivojlantirishda qayta ishlash sanoatini rivojlantirishning samarali mexanizmlarini takomillashtirish.....	335
Ibragimova G.S. Ta’lim sifatini baholashning xalqaro tajribasi va uni joriy etish.....	339
Ravshanova M.M. Hududiy iqtisodiy salohiyatni baholashda zamonaviy raqamli texnologiyalardan foydalanish va ularning elektron tijorat tizimidagi o‘rni.....	343
Ro‘ziboyeva M. O‘zbekistonda ishchi kuchi migratsiyasi va iqtisodiy o‘sish darajasining o‘zgarish dinamikasi.....	347
Saidova F.K., O‘rozov Sh. Korporativ ijtimoiy mas’uliyat (CSR) va yashil iqtisodiyot: logistika sektorida boshqaruv strategiyalari.....	350
Sultonov S.N. Hududlarda klasterlarini investitsion - innovatsion rivojlantirish istiqbollari (Qashqadaryo viloyati misolida).....	354
Sultonova D.U. Korxona iqtisodiyotida resurslarni boshqarishning raqamli-integratsiyalashgan modelini takomillashtirish.....	358
To‘raxojayev H.H., Hoshimov P.Z. Islomiy banklarning ishlash tamoyili va islom moliya tizimining O‘zbekiston iqtisodiyotiga tadbiqu.....	362
Tursunova N.U. Bridging the innovation gap: development-focused entrepreneurship support and international intermediaries.....	368
Акрамова Г.А. «Роль женщин-ученых в совершенствовании механизмов коммерциализации ремесленных услуг Узбекистана в условиях цифровой экономики».....	374
Болтаев Ж.А. Трансформация банковского сектора в условиях цифровизации мировой экономики..	379
Жунайдуллаев М.А. Жанубий Кореяда рақамли таълим технологиялари орқали индивидуал спортчиларини тайёрлаш тизимини бошқаришнинг миллий хусусиятлари.....	384
Митрушова М.Л. Интеллектуальный капитал как ключевой фактор инновационного развития предприятия.....	388
Муродов О.У. Барқарор ривожланиш тушунчаси ва унинг иқтисодий, ижтимоий ҳамда экологик мезонлари.....	392
Саидова Г., Ибрагимова К., Қурбонов А. Рақамли трансформация шароитида енгил саноат корхоналари маҳсулотларининг халқаро рақобатбардошлигини ошириш стратегиялари.....	396
Sarkarov S.Z. O‘zbekistonda qurilish sohasining texnologik bisqichlar kesimida rivojlanishi.....	401
Minojiddinova N.M. Aksiyadorlik jamiyati korxonalarida xodimlarni samarali boshqarishda raqamli texnologiyalardan foydalanish istiqbollari.....	406
Ruzmetova I.Y. Xorazm viloyati iqtisodiyotida kichik biznesning o‘rni.....	410
Qudratov D., Ismoilov A. Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning tarmoqlar rivojidadagi o‘rni.....	414
Qodirov H.D. Soliq ma’muriyatchiligini takomillashtirish orqali davlat byudjeti daromadlarini barqaror oshirish yo‘llari.....	417
Kinjayev K.N. Banklarda kreditlar tasnifini yaxshilash orqali rentabellikni ta’minlash yo‘llari.....	421
Макушина А.Ю. Государственная поддержка экспортного потенциала субъектов малого предпринимательства в Республике Узбекистан.....	424
Rejapov X.X., Oxunjonova K.K. Ixtisoslashtirilgan savdo majmualarini moliyaviy resurslarini shakllantirish va ishlatish yo‘nalishlari – Bek Baraka savdo majmuasi misolida.....	430
Махкамова Н.С. Роль государственно-частных партнерств (ГЧП) в продвижении устойчивого развития	434
Avilov N., Muhammadova G. Korxonalarda materiallar harakatining auditi va iqtisodiy tahlili.....	441
Abdullayeva R.G., Raxmonova I.S. O‘zbekiston qishloq hududlarida bandlikni ta’minlash holati va rivojlanish tendensiyalari.....	444
Yusupova M.B. Ustama ishlab chiqarish xarajatlarini taqsimlashning ABC usuli.....	447
Toshpo‘latov M.A. Ta’lim loyihalarida moliyaviy mablag‘lardan samarali foydalanishning xususiyatlari...	452
Hamidova Sh., Ahmadaliyeva H. Kapital qo‘yilmalarning samaradorlik tahlili.....	458
Хамракулов С.М. Собственный капитал в функционировании экономических субъектов Республики Узбекистан.....	461
Zayavitdinova N.M. Raqamli platformalar asosida xizmat ko‘rsatish korxonalarida boshqaruv samaradorligini oshirishning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlari.....	465
Turg‘unov T.S. O‘zbekistonda aholi turmush darajasini statistik taxlil qilishning ahamiyati.....	469
Ботирова З.Қ. Рақамли иқтисодиёт шароитида даромадларни бошқаришнинг хусусиятлари....	475
Бегимова Н.К. Меҳнат бозорида гендер тафовутларининг келиб чиқиш сабаблари.....	481

**VALYUTA KURSI O‘ZGARISHINING EKSPORT-IMPORTGA TA’SIRI: O‘ZBEKISTON
MISOLIDA AMALIY BAHOLASH**

**ВЛИЯНИЕ КОЛЕБАНИЙ ОБМЕННОГО КУРСА НА ЭКСПОРТ И ИМПОРТ:
ПРАКТИЧЕСКАЯ ОЦЕНКА НА ПРИМЕРЕ УЗБЕКИСТАНА**

**THE IMPACT OF EXCHANGE RATE FLUCTUATIONS ON EXPORTS AND IMPORTS:
A PRACTICAL ASSESSMENT USING THE EXAMPLE OF UZBEKISTAN**

Nurmirezayeva N.R. Mirzo Ulug‘bek nomidagi O‘zbekiston Milliy Universiteti, Matematika fakulteti Matematik-Iqtisodiyot yo‘nalishi 2-kurs magistranti

Annotatsiya

Ushbu maqolada valyuta kursi (UZS/USD) o‘zgarishining eksport va import oqimlariga ta’siri iqtisodiy-statistik yondashuv asosida baholanadi. O‘zbekiston bo‘yicha 2015-2025 yillarning rasmiy o‘rtacha kursi hamda eksport ko‘rsatkichlari (joriy AQSh dollari) va import ko‘rsatkichlari (joriy milliy valyuta) ma’lumotlari asosida logarifmik elastiklik modeli qurildi.

Kalit so‘zlar: valyuta kursi, eksport, import, elastiklik, logarifmik model, savdo balansi.

В данной работе на основе экономико-статистического подхода оценивается влияние изменений обменного курса (UZS/USD) на экспортные и импортные потоки. На основе официального среднего обменного курса Узбекистана за 2015-2025 годы и данных по экспортным показателям (в текущих долларах США) и импортным показателям (в текущей национальной валюте) была построена модель логарифмической эластичности.

Ключевые слова: обменный курс, экспорт, импорт, эластичность, логарифмическая модель, торговый баланс.

This article assesses the impact of exchange rate changes (UZS/USD) on export and import flows based on an economic-statistical approach. A logarithmic elasticity model was constructed based on the official average exchange rate for Uzbekistan for 2015-2025 and data on export indicators (current US dollars) and import indicators (current national currency).

Keywords: exchange rate, export, import, elasticity, logarithmic model, trade balance.

Ochiq iqtisodiyot sharoitida valyuta kursi tashqi savdo raqobatbardoshligi, narxlar darajasi va ishlab chiqarish xarajatlariga bevosita ta’sir qiluvchi asosiy makroiqtisodiy instrumentlardan biridir. O‘zbekistonda 2017 yildan boshlab valyuta bozorini liberallashtirish jarayonlari kuchaygani fonida kurs dinamikasining eksport-import oqimlariga qanday ta’sir qilishi amaliy jihatdan muhim masala bo‘lib qolmoqda.

Maqsad: valyuta kursi o‘zgarishining eksport va importga ta’sir elastikligini miqdoriy baholash hamda siyosiy tavsiyalar ishlab chiqish.

- 2015-2025 yillarda kurs, eksport va import bo‘yicha yagona analitik bazani shakllantirish;
- log-log (elastiklik) va qisqa muddatli (birinchi farqlar) modellari orqali ta’sirni baholash;
- kurs o‘zgarishi bo‘yicha ssenariy hisob-kitoblarini bajarish;
- taqqoslovchi jadval va xulosa-tavsiyalarni ishlab chiqish.

Aniqlashtirilgan tadqiqot strategiyasi

1-bosqich (ma’lumotlar): rasmiy o‘rtacha UZS/USD kursi va tashqi savdo ko‘rsatkichlarini yig‘ish; yillar kesimida moslashtirish.

2-bosqich (transformatsiya): ko‘rsatkichlarni logarifmlash; importni kurs orqali AQSh dollariga keltirish (taxminiy).

$$IMP_{USD} \approx \frac{IMP_{LCU}}{ER}$$

3-bosqich (baholash): uzoq muddatli elastiklik uchun

$$\ln(Y_t) = \alpha + \beta \cdot \ln(ER_t) + \varepsilon_t;$$

qisqa muddatli ta'sir uchun

$$\Delta \ln(Y_t) = \alpha + \beta \cdot \Delta \ln(ER_t) + u_t$$

4-bosqich (taqqoslash): model ko'rsatkichlarini (R^2 , p-qiymat) va ssenariy natijalarini solishtirish.

5-bosqich (qarorlar): kurs siyosati, xedj (hedging), eksport diversifikatsiyasi va import substitutsiyasi bo'yicha tavsiyalar.

Ma'lumotlar manbasi sifatida World Development Indicators (WDI) DataBank hisobotlari olindi: Import ko'rsatkichi joriy milliy valyutada berilgani sababli, ushbu maqola doirasida uni AQSh dollariga o'rtacha kurs orqali keltirish qo'llandi.

2015-2025 davrida o'rtacha kurs 2,965.3 dan 11,940.95 gacha oshgan (+402.7%), eksport 5.85 mlrd\$ dan 33.8 mlrd\$ gacha (+577.8%), import esa (taxminiy) 10.0 mlrd\$ dan 47.4 mlrd\$ gacha (+474%) o'sgan.

1-jadval

Asosiy yillar bo'yicha kurs va savdo ko'rsatkichlari (O'zbekiston, 2015-2025)

Yil	UZS/USD	Eksport (mlrd\$)	Import (mlrd\$, taxm.)	Balans (mlrd\$, taxm.)
2015	2,965.3	5.85	10.0	-4.15
2017	8,069.6	13.9	13.1	-0.8
2019	10,054.3	17.9	24.3	-6.4
2021	11,050.1	16.6	25.4	-8.8
2023	12,652.3	24.4	38.14	-13.74
2024	12,865.05	26.94	38.98	-12.04
2025	11,940.95	33.8	47.4	-13.6

Modellashtirish natijalari va taqqoslash

Uzoq muddatli elastiklik modeli (log-log):

$$\ln(EXP_t) = \alpha + \beta \cdot \ln(ER_t) + \varepsilon_t$$

Qisqa muddatli model (birinchi farqlar):

$$\Delta \ln(EXP_t) = \alpha + \beta \cdot \Delta \ln(ER_t) + u_t$$

$$\Delta \ln(IMP_t) = \alpha + \gamma \cdot \Delta \ln(ER_t) + v_t$$

2-jadval

Kurs elastikligi bo'yicha baholar (2015-2025)

Model	Ko'rsatkich	Elastiklik (b/c)	p-qiymat	R2
Log-level	Eksport	0.542	0.004	0.710
Log-level	Import	0.726	0.001	0.793
Farqlar	Eksport	0.044	0.869	0.005
Farqlar	Import	0.201	0.525	0.070

Natijalar talqini:

- Uzoq muddatli log-level modelda eksport elastikligi $b=0.542$ ($p=0.004$). Bu shuni anglatadiki, kurs 1% qadrsizlanganda (UZS/USD 1% oshganda) eksport o'rtacha $b\%$ ga oshishi bilan bog'liq.

- Import bo'yicha baho $c=0.726$ ($p=0.001$). Bu davrda import ham o'sish tendensiyasiga ega bo'lib, importga bog'liqlik va investitsion tovarlar ulushi yuqori ekanini ko'rsatishi mumkin.

- 10% qadrsizlanish ssenariysi: eksport o'rtacha +5.4%, import esa +7.3% ga o'zgarishi mumkin (model taxmini).

- Qisqa muddatli farqlar modelida koeffitsiyentlar statistik ahamiyatli emas ($p>0.1$), ya'ni yillik kesimda tezkor ta'sir kuchsiz; asosiy ta'sir strukturaviy va uzoq muddatli omillar bilan birga namoyon bo'lishi mumkin. Amaliy loyiha taklifi: “FX-Trade Analytics” monitoring moduli

Loyiha maqsadi: Markaziy bank va iqtisodiy siyosat ishlab chiquvchilar uchun valyuta kursi va tashqi savdo bog‘liqligini doimiy monitoring qilish hamda ssenariy asosida tahlil etish.

Loyiha doirasidagi asosiy hisob-kitob ko‘rsatkichlari:

REER (Real samarali ayirboshlash kursi) dinamikasi:

Eksport raqobatbardoshligini baholash uchun nominal kursni inflyatsiya farqlariga moslashtirish:

$$REER = \prod_{i=1}^n \left(\frac{ER_{base}}{ER_i} \cdot \frac{P_{dom}}{P_i} \right)^{w_i}$$

Bu yerda:

w_i - savdo hamkorlarining ulushi;

P_{dom} va P_i -mos ravishda mahalliy va xorijiy narxlar indeksi (\$CPI\$).

ARDL (Autoregressive Distributed Lag) modeli orqali elastiklik:

O‘zgaruvchilar orasidagi uzoq muddatli muvozanatni baholash:

$$\Delta \ln(EXP_t) = \alpha_0 + \sum_{i=1}^p \psi_i \Delta \ln(EXP_{t-i}) + \sum_{j=0}^q \theta_j \Delta \ln(ER_{t-j}) + \lambda \cdot ECT_{t-1} + e_t$$

Bu yerda:

ECT_{t-1} - xatoliklarni tuzatish hadi (Error Correction Term);

λ - muvozanatga qaytish tezligi.

Valyuta kursi ssenariylari va prognoz:

Kursning 5% dan 10% gacha o‘zgarishi holatida eksport tushumining kutilayotgan qiymati:

$$E(EXP_{t+1}) = EXP_t \cdot (1 + \beta \cdot \Delta \% ER_{scenario})$$

Kurs volatilligi (Xavf ko‘rsatkichi): Valyuta riskini baholash uchun standart og‘ish (σ) hisobi:

$$\sigma_{ER} = \sqrt{\frac{1}{n-1} \sum_{i=1}^n (ER_i - \overline{ER})^2}$$

Kutilayotgan natija:

- Avtomatik shakllanuvchi dashboard tizimi;

- Siyosiy qarorlar uchun “qizil-sariq-yashil” signal tizimi (masalan, REER haddan tashqari mustahkamlansa -eksport uchun “qizil” signal).

Tadqiqot natijalaridan kelib chiqib, O‘zbekiston tashqi savdo balansini barqarorlashtirish bo‘yicha quyidagi aniq tavsiyalar ilgari suriladi:

REER indikatorini KPI sifatida joriy etish: Kurs siyosatida nominal kursdan ko‘ra, Real samarali ayirboshlash kursining (**REER**) eksportga ta‘sirini monitoring qilish lozim. Bunda eksport raqobatbardoshligini quyidagi indeks orqali baholash taklif etiladi:

$$Competitiveness_Index = \frac{P_{int} \cdot ER}{P_{dom}}$$

Bu yerda: P_{int} - xalqaro narxlar, P_{dom} - ichki narxlar. Agar indeks pasaysa, eksport raqobatbardoshligini oshirish uchun kurs siyosatiga tuzatish kiritish zarur.

Valyuta xatarlarini xedjlash (*Hedging*): Importga yuqori bog‘liq tarmoqlar uchun valyuta xatarlarini kamaytirish maqsadida forvard narxini belgilash mexanizmini joriy etish:

$$F = S \cdot \frac{1 + r_{dom} \cdot t}{1 + r_{int} \cdot t}$$

Bu yerda: F - forvard kursi, S - spot kursi, r_{dom} va r_{int} - ichki va tashqi foiz stavkalari. Bu formula importerlarga kelajakdagi xarajatlarni aniq prognoz qilish imkonini beradi.

Eksport diversifikatsiyasi va logistika: Yuqori qo‘shimcha qiymatli mahsulotlar ulushini oshirish orqali eksport elastikligini ($\uparrow \beta_{exp}$) oshirish. Eksport xarajatlarini kamaytirish natijasida kutilgan natija:

$\uparrow \beta_{exp} \Rightarrow$ Kurs o‘zgarishining eksportga ijobiy ta‘siri kuchayadi.

Import tarkibini optimallashtirish: Import substitutsiyasi siyosatida faqat tayyor mahsulotni cheklash emas, balki oraliq tovarlar (*Intermediate goods*) ishlab chiqarishni mahalliyashtirish. Bu iqtisodiyotning kurs shoklariga nisbatan import sezgirligini (γ) pasaytiradi.

Ma'lumotlar bazasini takomillashtirish: Modellashni choraklik asosga o'tkazish. Bunda tashqi shoklarni (oltin, gaz narxi) nazorat o'zgaruvchisi sifatida kiritish:

$$\ln(EXP_t) = \alpha + \beta \ln(ER_t) + \delta \ln(Price_{commodity,t}) + \varepsilon_t$$

Ushbu tadqiqot doirasida 2015-2025 yillar oralig'idagi makroiqtisodiy ko'rsatkichlar asosida valyuta kursi o'zgaruvchanligining O'zbekiston tashqi savdo balansiga (eksport va import farqi) ta'siri ekonometrik (iqtisodiy jarayonlarni matematik va statistik usullar yordamida o'rganuvchi fan) tahlil qilinganda, uzoq muddatli log-log regressiya modeli (o'zgaruvchilar o'rtasidagi bog'liqlikni foizlarda ifodalovchi matematik model) orqali eksportning valyuta kursiga nisbatan elastikligi (bir ko'rsatkichning boshqasiga nisbatan sezgirligi) 0.542\$, importniki esa 0.726\$ ekanligi miqdoriy jihatdan aniqlandi, bu esa milliy valyuta qadrsizlanganda (devalvatsiya) eksport hajmi oshsa-da, importga bo'lgan tarkibiy bog'liqlik va ishlab chiqarishda xorijiy xomashyoga bo'lgan ehtiyoj yuqoriligi sababli savdo balansini yaxshilashi uchun eksport va import elastikliklari yig'indisi birdan katta bo'lishi kerakligi haqidagi qoida) O'zbekiston sharoitida o'ziga xos murakkab dinamikaga ega ekanligini ko'rsatadi; shu bilan birga, qisqa muddatli farqlar modelida (vaqtli qatorlarning yilma-yil o'zgarishini tahlil qiluvchi model) koeffitsiyentlarning statistik ahamiyatsizligi tashqi savdo oqimlarining kurs o'zgarishiga nisbatan ma'lum bir lag (vaqtinchalik kechikish) bilan moslashishini anglatadi, shuning uchun iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash va raqobatbardoshlikni oshirish maqsadida REER (Real samarali ayirboshlash kursi inflyatsiyani hisobga olgan holda milliy valyuta qiymatining savdo hamkorlari valyutalariga nisbatan o'rtacha ko'rsatkichi) indikatorini doimiy monitoring qiluvchi "FX-Trade Analytics" dashboard tizimini joriy etish, importga yuqori bog'liq tarmoqlar uchun hedging (valyuta xatarlarini forvard shartnomalari kabi derivativlar orqali sug'urtalash) mexanizmlarini kengaytirish hamda kelajakdagi hisob-kitoblarda uzoq va qisqa muddatli dinamik muvozanatni aniqroq baholovchi ARDL (Autoregressive Distributed Lag-avtoregressiv taqsimlangan lag modeli) uslubidan foydalanish strategik jihatdan maqsadga muvofiqdir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 11-sentyabrdagi "O'zbekiston-2030 strategiyasi to'g'risida"gi PF-158-sonli Farmoni.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi "2022-2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi PF-60-sonli Farmoni.
3. Vazirlar Mahkamasining 2022-yil 21-iyuldagi 396-sonli "Makroiqtisodiy tahlil va prognozlashtirish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi Qarori.
4. World Bank. (2026). *World Development Indicators (WDI) DataBank: Exports (NE.EXP.GNFS.CD), Official exchange rate (PA.NUS.FCRF), Imports (NE.IMP.GNFS.CN)*. [Elektron resurs]. Murojaat sanasi: 20.01.2026.
5. International Monetary Fund (IMF). (2018). *Uzbekistan: 2018 Article IV Consultation — Press Release and Staff Report*. IMF Country Report No. 18/117.
6. World Bank. (2019). *Uzbekistan: Toward a New, More Open Economy*. Europe and Central Asia Economic Update. Washington, DC.
7. International Monetary Fund (IMF). (2018). *Executive Board Concludes 2018 Article IV Consultation with the Republic of Uzbekistan*. Press Release No. 18/170.
8. Krugman, P. R., Obstfeld, M., & Melitz, M. J. (2022). *International Economics: Theory and Policy* (12th ed.). Pearson Education.
9. Vahobov A.V., Malikov T.S. Moliya: Darslik. – Toshkent: "Iqtisod-Moliya", 2023.
10. Abdurahmonov Q.X. Iqtisodiyot nazariyasi: Akademik darslik. – Toshkent: "Adolat", 2022.